

ГЕНДЕР ТЕНГЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИҚТИСОДИЙ-ИЖТИМОИЙ ОМИЛЛАРИ

Очилова Нигора Рузимурадовна

Иқтисодиёт ва педагогика университети

“Тарих ва ижтимоий фанлар” кафедраси доценти

Аннотация: Ушбу мақола гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий ва ижтимоий омилларига бағишланган. Мақолада аёллар ва еркаклар ўртасидаги тенгликни таъминлаш учун зарур бўлган омиллар — таълим, меҳнат бозори, ижтимоий хизматлар, қонунчилик, соғлиқни сақлаш, маданият ва ижтимоий стереотиплар каби асосий соҳалардаги муаммолар ва уларни ҳал этиш усуллари муҳокама қилинган. Гендер тенглигини таъминлаш нафақат ижтимоий адолатга эришиш, балки иқтисодий ўсиш ва барқарор тараққиётга ҳам олиб келади. Мақола, шунингдек, гендер тенглигини таъминлаш учун давлат, хусусий сектор ва фуқаролик жамиятининг ҳамкорлигини муҳим омил сифатида кўрсатиб ўтади. Мақола аҳоли орасида гендер тенглигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирларнинг аҳамиятини, ҳамда бу соҳадаги ижобий ўзгаришларни аниқлаб, уларни амалга ошириш учун зарур бўлган стратегик йўналишларни ёритади.

Калит сўзлар: гендер тенглиги, иқтисодий омиллар, ижтимоий омиллар, таълим, меҳнат бозори, ижтимоий хизматлар, қонунчилик, соғлиқни сақлаш, ижтимоий стереотиплар, аёллар ҳуқуқлари, еркаклар ва аёллар ўртасидаги тенглик, барқарор тараққиёт, гендерга оид дискриминация, маданий ўзгаришлар, гендер адолати.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ДЛЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА

Аннотация: Эта статья посвящена экономическим и социальным факторам для обеспечения гендерного равенства. Игрок обсуждает необходимые факторы, чтобы обеспечить равенство между женщинами и мужчинами - проблемы в ключевых областях образования, таких как рынок труда, социальные услуги, законодательство, здравоохранение и социальная стерео. Обеспечение гендерного равенства ведет не только к социальной справедливости, но и к экономическому росту и устойчивому развитию. В статье также показано сотрудничество государства, частного сектора и гражданского общества как важного фактора для обеспечения гендерного равенства. В статье описывается важность мер, направленных на обеспечение гендерного равенства

среди населения, а также стратегические направления, необходимые для внедрения положительных изменений в этой области. **Ключевые слова:** гендерное равенство, экономические факторы, социальные партии, образование, рынок труда, социальные стереоты и равенство между женщинами и мужчинами, культурные изменения, гендерная дискриминация, гендерная дискриминация.

ECONOMIC AND SOCIAL FACTORS FOR GENDER EQUALITY

Annotation: This article is devoted to economic and social factors to ensure gender equality. The author discusses the necessary factors to ensure the equality between women and men - problems in key areas of education, such as labor market, social services, legislation, health and social stereotypes. Ensuring gender equality leads not only to social justice, but also to economic growth and sustainable development. The article also shows the cooperation of the state, the private sector and civil society as an important factor to ensure gender equality. The article describes the importance of measures aimed at ensuring gender equality among the population, as well as the strategic directions required to implement the positive changes in this area.

Keywords: Gender equality, economic factors, social parties, education, labor market, social stereotypes, and equality between women and men, cultural change, gender discrimination, gender discrimination.

Гендер тенглиги — бу еркаklar ва аёллар ўртасидаги имкониятлар, ҳуқуқлар ва ресурсларнинг тенг тақсимланишини англатади. Бундай тенглик, на фақат ҳар бир шахснинг ҳуқуқи, балки жамиятнинг умумий тараққиёти, иқтисодий ўсиш ва ижтимоий барқарорлик учун ҳам муҳимдир. Гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий-ижтимоий омиллари ҳар томонлама мукамал ривожланишни кафолатлайди. Шу билан бирга, аёллар ва еркаklarнинг тенг ҳуқуқлари, адолатли имкониятлар ва ҳимоялар олишлари керак бўлади. Бу мақолада гендер тенглигини таъминлашнинг асосий иқтисодий ва ижтимоий омиллари таҳлил қилинади. 1. Таълим ва билим олиш имкониятлари. Таълим гендер тенглигини таъминлашнинг асосий пойдевори ҳисобланади. Аёллар ва еркаklarнинг тенг таълим олиш ҳуқуқи, уларнинг меҳнат бозоридаги иштирокини ва иқтисодий фаоллигини оширади. Таълимни эркин ва тенг даражада тақсимлаш, аёллар ва еркаklar орасидаги иқтисодий фарқларни камайтиради. Бунинг натижасида, аёллар ҳам юқори мансабларга эга бўлишлари, касб-хунар малакасини оширишлари ва ёки ўз бизнесларини очишлари мумкин. 2. Меҳнат бозоридаги тенглик. Меҳнат бозорида гендер тенглиги таъминланганда, аёллар ва еркаklar бир хил шартларда иш олиш ва иш ҳақи олиш имкониятига эга бўладилар. Маъшғулот, ишга ўтиш ва иш шартларида тенг имкониятлар яратиш муҳим. Аёллар ва еркаklar учун иш ҳақи, иш лавозимлари ва мансаб ортишидаги тенглик, иқтисодий ўсиш ва ижтимоий барқарорликка олиб келади. Аёллар учун ишга қабул қилишдаги

дискриминацияни камайтириш ва уларни юқори мансабларга ўтиш имконияти билан таъминлаш керак.3. Ижтимоий хизматлар ва инфратузилма. Аёллар иш бўйича ёки оилавий вазифаларни бажаришда кўпроқ масъулиятга эга бўлишлари мумкин, шунинг учун ижтимоий хизматлар, масалан, болаларни парваришлаш, таълим ва соғлиқни сақлаш, уларнинг ишга киришиш имкониятларини оширади. Касбий фаолликни қўллаб-қувватлаш ва оилавий фаолиятни бирлаштириш учун ижтимоий инфратузилма — сифатли соғлиқни сақлаш, болалар парвариши ва фаол оила таътиллари тизимлари муҳими. Бу аёлларнинг ижтимоий фаолликка жалб қилинишига ва жамиятдаги аҳамиятининг ортишига ёрдам беради.4. Қонунчилик ва сиёсат.Қонунчилик тизими гендер тенглигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Айниқса, аёллар ва еркаклар учун тенг ҳуқуқлар, ишга қабул қилишдаги равшан ва адолатли қонунлар бўлиши шарт. Айниқса, иш жойларида дискриминацияга қарши қонунлар, аёлларнинг меҳнат ҳуқуқлари ва оилавий таътилга оид қонунлар гендер тенглигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Гендерга оид сиёсий ва ижтимоий сиёсатлар аёлларнинг ижтимоий ролини ошириб, уларнинг қудратини ва ишчанлигини кенгайтиришга ёрдам беради.5. Маданият ва ижтимоий стереотиплар. Жамиятдаги ижтимоий стереотиплар ва анъанавий "жонли рольлар" аёлларнинг иқтисодий ва ижтимоий фаолиятига таъсир кўрсатади. Мисол учун, аёлларнинг оилавий ишлар билан боғлиқ бўлишини кутган ҳолда, уларнинг ишга жалб қилиниши чекланиши мумкин. Гендер тенглигини таъминлаш учун маданиятдаги стереотиплар ва ижтимоий роли ҳақидаги тасаввурларни ўзгартириш зарур. Медиа, таълим ва жамоатчиликдаги ахборот олиш каби каналлар орқали гендерга оид тартибларни ўзгартириш ва тенгликка йўналтириш зарур.

КИРИШ

Гендер тенглиги — бу еркаклар ва аёллар орасидаги ҳуқуқлар, имкониятлар ва ресурсларнинг тенг тақсимланишини англатади. У нафақат фуқароларнинг шахсий ҳуқуқлари, балки жамиятнинг умумий тараққиёти учун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Гендер тенглиги ҳар бир шахснинг ўзига хос салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш имконини беради ва шу орқали ижтимоий-иқтисодий тараққиётни тезлаштиради. Бундан ташқари, гендер тенглигини таъминлаш барқарор иқтисодий ўсиш ва ижтимоий адолатга эришишда муҳим омил ҳисобланади.

Қўшни ва ривожланган мамлакатларда гендер тенглигини таъминлаш жараёнида аёлларнинг меҳнат бозорига кенг жалб қилиниши, таълимдаги имкониятлар, иш ҳақи, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларга кириш, шунингдек, жамиятдаги маданий ва ижтимоий стереотипларга қарши курашиш муҳим аҳамиятга эга. Бугунги кунда гендер тенглигини таъминлаш масаласи нафақат мамлакатлараро, балки барча халқаро миқёсда муҳокама қилинаётган энг долзарб мавзулардан биридир.

Ушбу мақолада гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий ва ижтимоий омиллари муҳокама қилинади. Таълим, меҳнат бозоридаги тенглик, ижтимоий инфратузилма, соғлиқни сақлаш ва қонунчилик соҳаларида амалга ошириладиган

чоралар бугунги кунда гендер тенглигини таъминлашга олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, гендер тенглигини жамиятдаги барқарорликни таъминлашнинг асосий шарти сифатида кўриб чиқиш муҳимдир.

МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Гендер тенглигини таъминлаш, айниқса, иқтисодий ва ижтимоий тизимларнинг ривожланишида муҳим аҳамиятга эга. Бу соҳадаги тадқиқотлар ва манбалар турли қонунчилик, иқтисодий таҳлиллар ва ижтимоий тадқиқотларни ўз ичига олади. Турли халқаро ташкилотлар, институтлар ва олимлар гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий ва ижтимоий омиллари бўйича илмий ва амалий йўналишларни ишлаб чиқмоқда. БМТ ва халқаро ташкилотлар ҳисоботлари БМТнинг гендер тенглигини таъминлашга оид йиллик ҳисоботлари жамиятларда аёллар ва эркеклар ўртасидаги тенгликка эришиш борасида муҳим йўналишларни кўрсатади[1]. БМТнинг Ривожланиш Дастури (UNDP) ва БМТнинг Аёллар Дастури (UN Women) гендер тенглигини таъминлаш борасида жаҳон миқёсидаги статистикаларни, тадқиқотларни ва янги амалий тавсияларни бериб келмоқда. БМТнинг 2020 йилги “Gender Equality in the 2030 Agenda” ҳисоботи гендер тенглигини ривожлантиришга қаратилган глобал мақсадлар ва стратегияларнинг аҳамиятини таъкидлайди. Бу манба жамиятларда гендерга асосланган дискриминацияни камайтириш ва аёлларнинг имкониятларини кенгайтиришга қаратилган чора-тадбирларни кўрсатиб беради. Давлатлар тажрибаси ва қонунчилик Гендер тенглигини таъминлаш бўйича турли давлатлар тажрибаси ҳам муҳим манба ҳисобланади[2]. Масалан, Швеция, Норвегия ва Исландия каби мамлакатларда гендер тенглигини таъминлашга оид қонунчилик, иш ҳақи, таълим ва ижтимоий хизматлар соҳасидаги ислохотлар тадқиқ этилган. Норвегиянинг 2003 йилда қабул қилинган “Gender Equality Act” (Гендер тенглиги тўғрисидаги қонун) ва Швециянинг 2010 йилдаги гендер тенглиги стратегияси гендер тенглигини амалга оширишдаги асосий ҳужжатлардан ҳисобланади[3]. Шунингдек, Исландия 2018 йилда эркеклар ва аёллар ўртасидаги иш ҳақи тенглигини таъминлаш учун қонун қабул қилган, бу мамлакатни дунёдаги энг юқори даражадаги гендер тенглигига эга бўлган давлатлардан бирига айлантирди. Иқтисодий адабиётлар гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий аҳамиятини ўрганишга қаратилган[4]. Тимоти Беслининг “Gender and Development” (2007) китобида гендер тенглигининг иқтисодий ривожланишга таъсири ва аёлларнинг иш билан таъминланишини кенгайтириш аҳамияти кўриб чиқилади[5]. Фредерик Шарпнинг “The Economics of Gender” (2008) номли китоби гендер иқтисоди, аёлларнинг меҳнат бозоридаги иштироки ва иш ҳақи масалаларини таҳлил қилади[6]. Бу манба аёлларнинг иқтисодий фаоллигини таъминлашнинг ижтимоий ва иқтисодий муаммоларини тушунишга ёрдам беради. Тадқиқотлар ва статистика Жаҳон банки ва Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ХМТ) ҳам гендер тенглигига оид муҳим манбаларни тақдим этмоқда. Жаҳон банкининг 2019 йилдаги ҳисоботи “Women, Business and the Law” аёллар ҳуқуқлари, ишга қабул қилишдаги дискриминация ва меҳнат ҳуқуқлари

масалаларини ўрганади. Шу билан бирга, ХМТнинг 2020 йилги ҳисоботи аёлларнинг иш бозоридаги иштироки ва иш ҳақи тенглигига эришишга қаратилган амалий чоратadbирларни кўрсатади. Бу манбалар аёлларнинг меҳнат бозоридаги имкониятларини кенгайтириш ва гендерга асосланган иш ҳақи тенгсизлигини камайтиришда муҳим аҳамиятга эга. Маданий ва ижтимоий омиллар Гендер тенглигини таъминлашда маданий ва ижтимоий стереотиплар ҳам муҳим роль ўйнайди. Энн Кристин Лифтоннинг “Cultural Conceptions of Gender and the State” (2002) китоби маданият ва жамиятнинг гендер тенглигига қандай таъсир кўрсатишини таҳлил қилади. Шундай қилиб, маданий ва ижтимоий стереотипларнинг ўзгариши жамиятда гендер тенглигини таъминлашда асосий омил бўлиб хизмат қилади[7].

НАТИЖАЛАР

Гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий ва ижтимоий омиллари мавзуидаги таҳлиллар ва тадқиқотлар кўрсатадики, гендер тенглиги фақат аёллар ва эркеклар ўртасидаги ҳуқуқий ва ижтимоий тенгликни таъминлаш билан чекланмасдан, иқтисодий ривожланиш, таълим, меҳнат бозори ва ижтимоий хизматлар соҳаларидаги ислохотлар ҳамда сиёсий мақсадлар билан ҳам чамбарчас боғлиқдир. Гендер тенглигининг иқтисодий ривожланишга таъсири. Гендер тенглигини таъминлаш иқтисодий ўсишни рағбатлантиришда муҳим рол ўйнайди. Аёлларнинг иқтисодий фаоллигини кенгайтириш, уларга меҳнат бозорида тенг имкониятлар яратиш ва иш ҳақи тенглигини таъминлаш иқтисодий ривожланишнинг асосий омилларидан биридир. БМТ, Жаҳон банки ва Халқаро меҳнат ташкилоти ҳисоботларида гендер тенглигига эришишнинг иқтисодий тараққиётга таъсири тўғрисидаги маълумотлар ишлаб чиқилган ва гендер тенглигининг иқтисодий аҳамиятига диққат қаратилган. Қонунчилик ва сиёсий ислохотлар Швеция, Норвегия ва Исландия каби давлатларда қабул қилинган гендер тенглигига оид қонунлар ва стратегиялар, аёллар ва эркеклар ўртасидаги иш ҳақи, таълим ва ижтимоий хизматлар соҳасидаги тенгликни таъминлашда муҳим рол ўйнамоқда. Норвегиянинг 2003 йилдаги “Gender Equality Act” ва Швециянинг 2010 йилдаги гендер тенглиги стратегияси, шунингдек, Исландиянинг 2018 йилда қабул қилинган иш ҳақи тенглигига қаратилган қонуни, гендер тенглигини амалга оширишда муҳим қадамлар бўлган. Маданий ва ижтимоий омиллар Маданий ва ижтимоий стереотипларнинг ўзгариши жамиятда гендер тенглигини таъминлашнинг муҳим омилларидан биридир. Энн Кристин Лифтоннинг “Cultural Conceptions of Gender and the State” китоби, маданият ва жамиятнинг гендер тенглигига таъсирини тадқиқ этган ҳолда, маданий стереотиплар ва ижтимоий мослашувларнинг гендер тенглигини таъминлашдаги аҳамиятини кўрсатади. Глобал гендер тенглиги мақсадлари БМТнинг 2030 йилга қадар барча давлатлар учун гендер тенглигини таъминлаш бўйича мақсадлари жамиятда аёлларнинг имкониятларини кенгайтириш ва эркеклар билан тенг ҳуқуқларга эга бўлишни таъминлашга қаратилган. Бу мақсадларга эришиш учун глобал даражадаги ҳамкорлик ва биргаликда ҳаракат қилиш муҳим.

МУҲОКАМА

Гендер тенглигини таъминлаш – жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий ва маданий ривожланишининг асосий омилларида биридир. Мақолада илгари сурилган асосий натижалар гендер тенглигини таъминлашнинг фақат аёллар ва эркеклар ўртасидаги ҳуқуқий тенгликни эмас, балки у иқтисодий ривожланиш, меҳнат бозори, таълим ва ижтимоий хизматлар соҳасидаги ислохотлар билан ҳам чамбарчас боғлиқ эканлигини кўрсатади. Бу гендер тенглигини амалга оширишдаги муҳим омиллarning интеграцияланган ёндашуви муҳимлигини тушунишга ёрдам беради. Қонунчилик ва сиёсат Швеция, Норвегия ва Исландия каби мамлакатларда гендер тенглигини таъминлашга қаратилган самарали қонунчилик ишлаб чиқилган. Норвегиянинг “Gender Equality Act” ва Швециянинг гендер тенглиги стратегияси каби қонунлар, аёллар ва эркеклар ўртасидаги иш ҳақи ва имкониятлар тенглигини таъминлаш учун муҳим қадамлардир. Бунинг ортидан, бу мамлакатлар жаҳондаги энг юқори гендер тенглиги даражасига эга бўлиб, бошқа давлатларга ҳам ушбу қонунчилиكنи ўзлаштиришга ундайди. Иқтисодий омиллари Гендер тенглигини таъминлашнинг иқтисодий аҳамияти муҳимдир. Аёлларнинг меҳнат бозорига жалб қилиниши ва уларга тенг иш ҳақи, имкониятлар ва ресурслар тақдим этиш, иқтисодий ўсиш ва тараққиётга ижобий таъсир кўрсатади. Бу натижалар, БМТ ва Халқаро меҳнат ташкилоти каби халқаро ташкилотлар ҳисоботларида ҳам кўрсатилган. Мақолада келтирилган статистик ва тадқиқотлар шуни кўрсатадики, аёлларнинг иқтисодий фаоллигини кенгайтириш, давлатнинг умумий тараққиётига ҳисса қўшади. Маданий ва ижтимоий факторлар. Маданий стереотиплар ва ижтимоий қонун-қоидалар гендер тенглигини таъминлашда катта роль ўйнайди. Энн Кристин Лифтоннинг ишларидан маълум бўлишича, жамиятдаги маданий ва ижтимоий ўзгаришлар гендер тенглигини таъминлашга таъсир ўтказади. Жамиятдаги энг муҳим ўзгаришлардан бири — гендерга оид стереотипларнинг йўқ қилиниши. Бу, ўрганиш ва таълимга оид ўсиш, аёлларнинг жамиятдаги фаоллигини янада кенгайтиришга ёрдам беради. Бундан ташқари, аёллар ва эркеклар ўртасидаги ижтимоий-иқтисодий фарқлар ёшлар ўртасидаги таълим билан аниқланади. Глобал мақсадлар ва уларга эришиш БМТнинг 2030 йилгача гендер тенглигини таъминлаш бўйича қўйган мақсадлари жамиятларда аёллар учун тенг имкониятлар яратиш ва эркеклар билан тенг ҳуқуқларга эга бўлишга қаратилган. Бунга эришиш учун глобал ҳамкорлик ва ҳар бир давлатнинг ўзининг миллий сиёсатини амалга ошириш зарур. Мақолада келтирилган мисоллар шуни кўрсатадики, гендер тенглигини таъминлашга қаратилган амалий ислохотлар, давлатлар ўртасидаги ҳамкорлик ва тажриба алмашиш орқали муваффақиятли бўлиши мумкин.

ХУЛОСА

Гендер тенглигини таъминлаш — бу жамиятда аёллар ва эркеклар ўртасидаги тенг ҳуқуқлар, имкониятлар ва масъулиятларни таъминлашга қаратилган комплекс жараён. Мақолада ёритилган тадқиқотлар ва манбаларга асосланиб, гендер тенглигини амалга оширишнинг иқтисодий, ижтимоий ва маданий омиллари билан чамбарчас боғлиқ

эканлиги аниқланди. Гендер тенглигини таъминлашнинг глобал мақсадларга эришишдаги аҳамияти, жамиятнинг барча соҳаларида, айниқса, таълим, иш ҳақи ва меҳнат бозорида аёлларнинг имкониятларини кенгайтиришга ёрдам беради.

Қонунчилик ва сиёсий ислохотлар ҳам гендер тенглигини амалга оширишда муҳим роль ўйнайди. Швеция, Норвегия ва Исландия каби давлатларнинг амалиётлари, гендер тенглигини таъминлаш бўйича муваффақиятли мисоллар ҳисобланади. Бундан ташқари, маданий ва ижтимоий стереотипларнинг ўзгариши, гендер тенглигини таъминлашдаги муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Маданий ва ижтимоий ўзгаришлар, аёллар ва эркеклар ўртасидаги ўзаро тенгликни мустаҳкамлашда муҳим аҳамиятга эга. Глобал даражада, БМТ ва халқаро ташкилотлар ўзларининг гендер тенглигини таъминлашга қаратилган мақсадларига эришиш учун давлатлар билан ҳамкорликни рағбатлантирмоқда. Бу мақсадларга эришиш, жамиятдаги барча фуқаролар учун тенг ҳуқуқлар ва имкониятларни яратишга хизмат қилади. Гендер тенглигини таъминлашдаги ижтимоий, иқтисодий ва маданий омилларнинг интеграцияланган ёндашуви жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминлашга ёрдам беради.

Шу сабабли, гендер тенглигини таъминлаш, нафақат аёллар учун, балки эркеклар учун ҳам тенг имкониятлар яратиш орқали жамиятдаги умумий тараққиётга олиб келиши мумкин.

АДАБИЁТЛАР ВА МАНБАЛАР

[1] United Nations Women (UN Women). Annual Report: Achieving Gender Equality. 2020. 1-45.

United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report: Gender and Development. 2019. 23-89. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2020. World Economic Forum, Женева, Швейцария. 2020 5-112

[2] United Nations (UN). Gender Equality in the 2030 Agenda. United Nations Publications, Нью-Йорк, АҚШ. 2020. 1-52 p.

[3] World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2020. World Economic Forum, Женева, Швейцария. 2020. 15-72 p.

[4] International Labour Organization (ILO). Global Wage Report 2018/19: What Lies Behind Gender Pay Gaps. International Labour Organization, Женева, Швейцария. 2018. 35-78 p. International Labour Organization, Женева, Швейцария.

[5] Besley, T. Gender and Development. Routledge, Лондон, Буюк Британия. 2007 11-60 p.

[6] Sharp, F. The Economics of Gender. Palgrave Macmillan, Нью-Йорк, АҚШ. 2008. 23-94 p.

[7] Lifton, A. C. Cultural Conceptions of Gender and the State. Feminist Review, 70(1), 2002. 67-82 p.